

tefsir literatüründeki müşkilül-Kur'ân türünün bir örneğini teşkil eder (Riyad 1375/1955; Kahire, ts. [Mektebetü İbn Teymiyye]). **4. Müzekkire fi usûli'l-fıkħ.** İbn Kudâme'nin *Ravzatü'n-nâzır* adlı eserini açıklayan bir ders kitabıdır. Hanbelî usulüne dair bir eser olmakla birlikte *Ravzatü'n-nâzır* Gazzâlî'nin *el-Müstaşfâ'sından*, Şinkitî de bu çalışmasında Mâlikî usul eseri *Merâkı's-su'ûd*'dan etkilendiği için kitap Hanbelî, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinin fıkıh usulündeki yaklaşımlarını tanıma açısından yararlıdır. Ayrıca bazı meselelerde Hanefî mezhebinin görüşlerine de yer verilmiştir (Medine 1391; Kahire 1409/1989). **5. Meḥâsinü'l-İslâm ve'r-red 'alâ ebâtili ḥuşûmih** (nşr. Sâid Ömer Gâzî, Kahire 1405/1984). **6. el-İklîd li'l-esmâ' ve's-şifât ve'l-ictihâd ve't-taklîd** (nşr. Şerîf b. Muhammed b. Fuâd, Kahire 1988). **7. Recezün fi türû'î mezhebi Mâlik.** Satım vb. akidler ve rehinele ilgili bir eserdir. **8. Nazmün fi'l-ferâ'iz.** **9. Elfiyye fi'l-mantık** (müellifin Moritanya'da telif ettiği son üç eserin yazma halinde olduğu belirtilmiş, ancak nüshaları hakkında bilgi verilmemiştir; bk. Adnân b. Muhammed Âlü Şeleş, s. 65). Şinkitî'nin ayrıca *Me'âricü's-su'ûd ilâ tefsîri sûreti Hûd, Tefsîru sûreti'n-Nûr, Şerḥ 'alâ Merâkı's-su'ûd, Şerḥ 'alâ Süllemlî'l-Aḥḍarî min fenni'l-mantık, Âdâbü'l-baḥş ve'l-münâzara, Rihletü'l-ḥac ilâ Beytillâhî'l-ḥarâm* gibi kitaplarının yanı sıra risâle, makale, matbu ve sesli konferans kayıtları türünden eserleri bulunmaktadır (eserlerinin listesi için bk. Parlak, s. 32-49).

Şinkitî üzerine Süleyman el-Malak (*eş-Şinkitî ve menhecühû fi Eḍvâ'i'l-beyân*, 1401, Riyad, İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi), Semîre b. Sakr b. Hüseyin Âlü Muhammed (*eş-Şinkitî ve menhecühû fi't-tefsîr*, 1409, Cidde, Melik Abdülazîz Üniversitesi), Muhammed Kacvî (*Muḥammed el-Emin eş-Şinkitî ve menhecühû fi't-tefsîr*, 1411/1991, Fas, Sîdî Muhammed b. Abdullah Üniversitesi), Abdurrahman es-Südeys (*Cühüdü's-Şinkitî fi'l-akîde*, 1412, Ümmülkurâ Üniversitesi), Abdülazîz b. Sâlih b. İbrâhim et-Tüyân (*Cühüdü's-Şeyḥ Muhammedî'l-Emin eş-Şinkitî fi 'akîdeti's-selef*, 1412/1991, Medine İslâm Üniversitesi) ve Ali el-Hasan es-Serhânî (*el-Mesâ'ilü'n-naḥviyye ve's-şarfiyye fi Eḍvâ'i'l-beyân*, 1417, Ümmülkurâ Üniversitesi) yüksek lisans tezi; Fermân İsmâil İbrâhim (*eş-Şeyḥ eş-Şinkitî ve tefsîruhü Eḍvâ'ü'l-beyân*, 1997, Bağdat Üniversitesi), Orhan Parlak (bk. bibl.) ve Ebül-Münzir Adnân b. Mu-

ammed Âlü Şeleş (*Menhecü'l-Allâme eş-Şinkitî fi tefsîrihi Eḍvâ'i'l-beyân* başlığı ile hazırlanan tez *el-Allâme eş-Şinkitî müfessiren* adıyla yayımlanmıştır, bk. bibl.) doktora tezi hazırlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Emin eş-Şinkitî, *Eḍvâ'ü'l-beyân fi izâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*, Riyad 1403/1983, Atıyye M. Sâlim'in girişi, I, 2-64; Râşid b. Osman b. Ahmed ez-Zehrânî, *İthâfî'n-nübelâ' bi-siyerî'l-'ulemâ*, Riyad 1977, I, 117-147; Abdurrahman b. Abdülazîz es-Südeys, *Tercemetü's-şeyḥ Muhammed el-Emin eş-Şinkitî*, Riyad 1412/1991; Tayyib b. Ömer b. Hüseyin, *es-Selefiyye ve a'lâmühâ fi Mürîtânyâ*, Beyrut 1995, s. 343-444; Abdullah b. Muhammed b. Ahmed et-Tayyâr - Abdülazîz b. Muhammed b. Abdullah el-Heclân, *Mensekü'l-İmâm eş-Şinkitî*, Riyad 1996, I, 11-35; Orhan Parlak, *Muhammed Emin eş-Şinkitî ve Tefsîrdeki Metodu* (doktora tezi, 2000), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 32-49; Adnân b. Muhammed Âlü Şeleş, *el-Allâme eş-Şinkitî müfessiren*, Amman 1425/2005.

ERDOĞAN BAŞ

ŞİNKİTÎ, Muhammed Habîbullah

(محمد حبيب الله الشنيطي)

Ebül-Mevâhib Muhammed Habîbullah
b. Abdillâh b. Ahmed Mâye'bâ
el-Cekenî eş-Şinkitî
(1878-1944)

Moritanyalı hadis âlimi.

Moritanya'nın Havzulgarbî eyaletine bağlı Tikye köyünde doğdu. İlim adamlarıyla meşhur bir kabilenin reisi olan büyük dedesi Câken el-Eber'e nisbetle Cekenî, Moritanya bölgesinin eski ismi Şinkit'e nisbetle Şinkitî diye tanındı. Ebül-Mevâhib'i kendisine künye olarak seçti. Cömertlikten kinaye olan Mâye'bâ ise dedesi Ahmed'in lakabıdır. Şinkitî ilk eğitimini aile içinde aldı ve Kur'an'ı ezberledi. Muhammed Emin el-Cekenî'den Kur'an ve kıraat ilimlerini, Ahmed b. Ahmed b. Hâdî el-Lemtûnî'den özellikle Mâlikî fıkıhını, onun kardeşi Muhtâr b. Ahmed b. Hâdî'den kazâ usulünü öğrendi. Fransızlar'ın 1909'da Moritanya'yı işgal etmesi üzerine Fas'a göç etti; burada tefsir, hadis ve mantık tahsil etti. Bir müddet Kral Abdülhafız el-Alevî'ye ders okuttuktan sonra Medine'ye gidip yerleşti. Bir süre Mekke'de oturdu. Fas, Merakeş, Kudüs, Şam ve Kahire gibi yerlerde görüştüğü veya mektuplaştığı Abdülhay el-Kettânî, Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, Ali b. Zâhir el-Vitrî gibi âlim ve sülâhlerden icâzet aldı. 1924'te Mekke'de iken Abdülhay el-Kettânî'den mektupla icâzet istemesi Kettânî'nin *Fihrisü'l-fehâris*'inin yazılma-

sına vesile oldu (Abdülhay el-Kettânî, I, 49-57). Hicaz'daki ikametini süresince Mes-cid-i Nebevî, Harem-i şerif, Savletiyye ve Felâh medreselerinde ders verdi. Özellikle hadis, fıkıh ve kıraat dersleri büyük ilgi gördü. Hicaz'ın ardından yerleştiği Kahire'de Ezher Üniversitesi Usûlüddin Fakültesi'nde hayatının sonuna kadar hadis okuttu ve bazı ilmi kuruluşlarda görev yaptı. Bu dönemde kendisinden faydalananlar arasında M. Fuâd Abdülbâki, Ahmed b. Abdurrahman es-Sââtî, Muhammed Yûsuf el-Bennûrî ve Yozgatlı Mehmed İhsan Efendi zikredilebilir. Muhammed Mustafa el-Merâgî, Muhammed Bahît el-Mutî, Muhammed Yûsuf en-Nebhânî, Abdülhay el-Kettânî gibi âlimler yanında Fas Kralı Abdülhafız el-Alevî ve Osmanlı sonrası Yemen devletinin kurucusu İmam Yahyâ, Şinkitî'nin *Zâdü'l-müslim*'i için yazdıkları takrizlerde ondan övgüyle söz etmişlerdir (*Zâdü'l-müslim*, V, 554-567). 2 Şubat 1944'te Kahire'de vefat eden Şinkitî, İmam Şâfiî Kabristanı'na defnedildi. Şinkitî'nin zengin kütüphanesinin ölümünden sonra satıldığı belirtilmektedir.

Moritanya gibi Mâlikî mezhebinin ve çeşitli tasavvufi cereyanların hâkim olduğu bir coğrafyada yetişen Şinkitî, dönemin revaçta olan modernist ve Selefi akımlarından etkilenmeyen mutedil ve sūfimesrep bir âlimdir. İmam Mâlik'in *el-Muvaḥḥatâ* hakkında yazdığı *Delilü's-sâlik* adlı manzumenin son bölümünde ictihad ve taklidin mahiyeti, müctehid olmayanların naslardan hüküm çıkarmasının yanlışlığı ve mezhep imamlarını taklidin gerekliliği gibi hususlar üzerinde durmuş, *Zâdü'l-müslim şerḥu Fetḥü'l-Mün'im*'de hadislerin anlaşılması meselesi yanında güncel sorunlara da değinmiştir (Sa'deddin Mansûr Muhammed, XLI/3 [2006], s. 75-76). Ayrıca o devirde tartışma konusu olan Hz. İsa ve Mehdî'ye dair rivayetler, tasavvuf, tevessül ve teberrük gibi meselelerle ilgilenmiştir. Şinkitî'nin hadislerle ilgili bazı görüşleri eleştirilmiştir. Nitekim Süyûtî'nin *el-Câmi'u's-şâgîr* ve *Ziyâdetü'l-Câmi'i's-şâgîr*'inin Yûsuf en-Nebhânî tarafından birleştirilmesiyle meydana gelen *el-Fetḥü'l-kebir*'e yazdığı tanıtımda Süyûtî'nin bu iki eserinde çok zayıf rivayetlerin bulunmadığını, ayrıca belirli şartlarla fezâil konularında zayıf hadislerle amel edilebileceğini söylemesi tenkit edilmiş (M. Nâsirüddin el-Elbânî, I, 39 vd.), Şinkitî'nin hadis usulü prensiplerini yeterince uygulamadığını ve sahih hadislerle zayıf rivayetleri ayırma hususunda hassas davranmadığını söylenmiştir (Mahmûd Saîd Memdûh, s. 157-158).

Eserleri. 1. *Zâdü'l-müslim fime'ttefeka 'aleyhi'l-Buhârî ve Müslim. Şahîh-ayn'daki müşterek hadislerin alfabetik olarak sıralandığı bir çalışmadır. Müellif eserinde 1370 civarında hadis bulunduğunu söylemişse de (V, 539) matbu nüshadaki (Beirut 1981) sayı 1296'dır (M. Fuâd Abdülbâki esere ilâveler yapmak suretiyle el-Lü'lü'ü ve'l-mercân'ı oluşturmuştur). Takrîrî sünnet kapsamındaki hadisler yanında merfû hükümündeki bazı rivayetler esere alınmadığından bu çalışmada Şahîh-ayn'daki müşterek rivayetlerin tamamı bulunmamaktadır. Müellif eserin hâtime bölümünde "kâne" ile başlayan siyer ve şemâil hadislerini, "lâ" ile başlayan rivayetleri ve "nehâ" ile başlayan yasakları da kaydetmiştir. Senedlerini hazfederek aldığı hadislerin Şahîh-ayn'daki yerlerine el-Mu'lim (et-Taşîdül-mu'lim) bi-mevâzî'i ehadîsi Zâdi'l-müslim adını verdiği notlarda işaret etmiş ve Fetûh'l-mün'im bi-beyânî mâ uhtice li-beyânîhî min Zâdi'l-müslim'de hadisleri kısaca açıklamıştır. Bu üç eser birlikte basılmıştır (Kahire 1348, 1954-1956, 1967; Dimaşk 1981). Müellifin Eşahhu mâ verede ba'de'l-Kur'an li'l-müslim mimme'ttefeka 'aleyhi'l-Buhârî ve Müslim ve İthâfû ebna'iz-zemen bi-şarî me'ttefeka 'aleyhi's-Şeyhân mine'l-ehadîs el-muşaddera bi-men adlı eserleri de onun Zâdü'l-müslim'den yaptığı özetlerdir. 2. Delîlû's-sâlik ilâ Muvatta'î'l-İmâm Mâlik. el-Muvatta'î'nin Buhârî'nin el-Câmi'u's-şahîh'inden üstün olduğunu anlatan 922 beyitlik bir eserdir (nşr. Muhammed Ali b. Hüseyin, Kahire 1340). Şinkitî bu manzumeyi önce Tebyînü'l-medârik li-nazmi Delîlû's-sâlik adıyla şerhetmiş, daha sonra bu şerhten yaptığı seçmelerle İqdâ'etü'l-hâlik min elfâzi Delîlû's-sâlik ilâ Muvatta'î'l-İmâm Mâlik'i meydana getirmiştir (Kahire 1354/1935; Beirut 1995). Onun ayrıca el-Muvatta'î üzerine Zübdetü'l-mesâlik li'l-icâze fi rivâyati Muvatta'î Mâlik adlı bir risâlesi ve Fetûh'l-kadiri'l-mâlik fi şerhi elfâzi Muvatta'î Mâlik isimli yarım kalmış bir şerhi vardır. 3. Kitâbü İkâzî'l-a'lâm li-vücûbi ittibâ'i resmî'l-Muşhafi'l-İmâm. Eserde Hz. Osman'ın mushaflarının imlâsına uymanın gerekliliği vurgulanmaktadır (Beirut 1345/1926; 1402/1982). 4. Hediyetü'l-muğîs fi ümerâ'ü'l-mü'minin fi'l-hadîs. Hadiste "müminlerin emîri" diye nitelendirilen on altı âlimin tanıtıldığı seksen dokuz beyitlik bir manzume olup (Kahire 1939; nşr. Remzî Sa'deddin Dimaşkiyye, Beirut 1410/1989) Abdülfettâh Ebû Gudde esere on*

âlim daha ekleyerek Ümerâ'ü'l-mü'minin fi'l-hadîs'ini oluşturmuştur (Ceübü'l-hâfız Ebi Muhammed 'Abdî'azîm el-Münzirî el-Mişrî [Halep 1990] içinde, s. 103-125). 5. İkmâlû'l-minne bi'ttişâli senedi'l-muşâfağa el-mudhîle li'l-cenne. Musâfaha* ile alınan müselsel hadis isnadlarını ihtiva eder (Kahire 1345, 2. bs.). 6. el-Hulâşatü'n-nâfi'atü'l-'aliyye ('ilmiyye) el-mü'eyyede bi-hadîsî'r-rahime el-müselsel bi'l-evveliyye. Eserde müselsel bazı hadislerle birlikte müellifin icâzetleri yer almaktadır (Kahire 1338, en-Neşâ'î-hu'd-diniyye ile birlikte). 7. Kifâyetü't-tâlib li-menâkıbi 'Alî b. Ebî Tâlib (nşr. Muhammed Mahmûd Vuld Muhammed el-Emîn, el-Ayn 2005).

Şinkitî'nin Mısır'da basıldığı söylenen eserleri arasında Tezyînü'd-defâtir bi-menâkıbi Veliyyillâh eş-Şeyh 'Abdîl-kâdir, el-Fetûh'l-bâtîni ve'z-zâhiri fi neşri ve nazmî'l-virdi'l-Kâdiri, Eşahhu mâ verade fi'l-Mehdî ve 'İsâ, el-Cevâbü'l-muğni' el-muharrer fi ahbârî 'İsâ ve'l-Mehdiyyi'l-muntazar, eş-Şahâbiyyât ve ahdâşû's-sîre, el-Fevâ'idü's-seniyye fi ba'zî'l-me'âşiri'n-nebeviyye, Hidâyetü'r-Rahmân fîmâ sebete mine'd-du'â'i'l-müstamel fi leyleti'n-nuşfi min şa'bân bulunmaktadır (Sa'deddin Mansûr Muhammed, s. 70-71). Onun diğer bazı eserleri şunlardır: Ahdarî'nin mantığa dair es-Süllemü'l-mürevnağ adlı eserinin şerhi es-Sebkü'l-bedî'l-muhkem fi şerhi nazmi's-Süllem; yine Ahdarî'nin meânî, beyân ve bed'î ilimleri hakkındaki el-Cevherü'l-meknûn'unun şerhi İbrâzü'd-dürri'l-maşûn 'ale'l-Cevheri'l-meknûn; İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin el-Varakât'ının Yahyâ b. Nüreddin el-Umrâytî tarafından yapılan nazmının şerhi Envârü'n-nefehât fi şerhi Nazmi'l-Varakât; dayısı Muhammed b. Ahmed b. Tebey'nin manzum siyeri el-Lübâb üzerine kaleme aldığı Müsâmeretü'l-ahbâb fi şerhi'l-Lübâb adlı şerh ve onun muhtasarı Münyetü't-tullâb fi hâlli elfâzi'l-Lübâb; el-Muvatta'î ve Şahîh-ayn'da Mâlik-Nâfi'-İbn Ömer isnadıyla gelen hadislerden oluşturduğu Erba'üne hadîsen bi-rivâyeti Mâlik 'an Nâfi' 'an İbn 'Ömer; kadılık ahkâmıyla ilgili manzumesi Süllemü'l-kuzât ilâ sülûki turuکی'n-necât; peygamberlerle tevessül ve teberrük etmenin cevazına dair 700 beyitlik bir manzume olan, daha sonra üzerine hâşiye yazdığı Hücecu't-tevessül; Arap diliyle ilgili Fâkîhetü'l-hivân fi nazmi a'lâ düveri'l-beyân ve bunun hâşiyesi Ferâ'idü'l-bevân 'alâ Fâkîheti'l-hivân; Abdülazîz ez-

Zemzemî'nin tefsir usulüyle ilgili manzum eserinin şerhi olan Teysîrû'l-'asir min 'ulûmi't-tefsir ve bunun muhtasarı Takrîbü't-teysir min 'ulûmi't-tefsir; İbn Hacer'in Nuḥbetü'l-fiker'ine dair İncâhu'l-karye şerhu'n-Nuḥbe. Şinkitî'nin ayrıca şiirlerini topladığı büyükçe bir divanı vardır (eserleri hakkında ayrıca bk. Ebû Bekir b. Ahmed el-Habeşî el-Alevî, s. 74-76).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Habîbullah eş-Şinkitî, *Zâdü'l-müslim fime'ttefeka 'aleyhi'l-Buhârî ve Müslim*, Beirut 1401/1981, I, 3-6; V, 537-540, 544, 549-567; a.mlf., *İqdâ'etü'l-hâlik*, Beirut 1415/1995, s. 2, ayrıca bk. İbnü's-Siddik el-Cekeni eş-Şinkitî'nin girişi, s. 1-12; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 79; M. Nâsirüddin el-Elbânî, *Zâ'ifü'l-Câmi'i's-şagîr ve ziyâdetüh*, Beirut 1969, I, 39 vd.; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 49-57; II, 1173-1175; Zekî M. Mücâhid, *el-A'lâmü's-şarkıyye*, Beirut 1994, I, 374-375; Ebû Bekir b. Ahmed el-Habeşî el-Alevî, *ed-Delîlû'l-müşîr*, Mekke 1418/1997, s. 72-83; M. Fuâd Abdülbâki, *el-Lü'lü'ü ve'l-mercân fime'ttefeka 'aleyhi's-Şeyhân*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dâru İhyâi'l-kütübî'l-Arabiyye), I, 8-9; Mahmûd Saîd Memdûh, *Teşnifü'l-esmâ' bi-şüyûhi'l-icâze ve's-senâ'*, Kahire, ts., s. 155-158, 587-588; Seyyid Alevî b. Abbas el-Hasenî, *Fihristü's-şüyûh ve'l-esânîd*, [baskı yeri yok] 1423/2003, s. 73-74 vd.; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-şürûh ve'l-havâşî*, Ebûzâbi 1425/2004, III, 1694, 1995, 2018; Sa'deddin Mansûr Muhammed, "Zâdü'l-müslim fime'ttefeka 'aleyhi'l-Buhârî ve Müslim li's-Şeyh Muhammed Habîbullah eş-Şinkitî", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XLI/3, İslâmâbâd 2006, s. 67-85.

MEHMET ÖZŞENEL

ŞİNKİTİ, Muhammed Mahmûd

(محمد محمود الشنيطي)

Muhammed Mahmûd b. Ahmed b. Muhammed et-Türküzi eş-Şinkitî (1829-1904)

Moritanya asıllı
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

Yaygın kanaate göre 1245 (1829) yılında Moritanya'nın Şinkit vilâyetinin Tagant bölgesinde ilim ehli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi (farklı doğum tarihleriyle ilgili olarak bk. Râid b. Sa'd eş-Şelâhî, s. 18). Öğretimle meşgul olan babasının Telâmid lakabıyla anılmasından dolayı Şinkitî İbnü't-Telâmid diye de bilinir. İlk eğitimi babasından aldı. Küçük yaşta Kur'an'ı ezberleyerek tecvid, sarf, nahiv, belâgat, fıkıh ve usul gibi dersler okudu. Şinkit'ta İcdûd (Ecdûd) lakabıyla tanınan Abdülvehhâb b. Ekteveşnî b. Seyyid el-Alevî'den Arap dili ve edebiyatı dersleri aldıktan başka Kutb Kemâleddin Seydî b. Heybe ve Muhammed es-Sagir gibi âlimlerden fayda-